

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України Дрогомирецької Мирослави Стефанівни на дисертаційну роботу Ляховської Анастасії Віталіївни «Клініко-функціональне обґрунтування оптимізації ортодонтичного лікування дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи»,

подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 44.601.01 при Вищому державному навчальному закладі України «Українська медична стоматологічна академія» на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія

Актуальність теми дисертації. В останні роки кількість підлітків, які звертаються за ортодонтичною допомогою, залишається на високому рівні. Це пов'язано як із збільшенням частоти та ступеня тяжкості аномалій і деформацій зубо-щелепної ділянки у підлітковому віці, так із прагненням до самоствердження, бажанням мати гарний зовнішній вигляд. У цей час дівчата-підлітки починають приділяти особливу увагу красі обличчя, зокрема усмішці, тому саме вони переважають серед ортодонтичних пацієнтів.

Пріоритетним завданням сучасної ортодонтії є досягнення високоестетичного та функціонально-стабільного результату, що потребує застосування комплексного підходу до діагностики та лікування зубо-щелепних аномалій. Тому вивчення тільки форми і розмірів зубних рядів, особливостей їх змикання у звичній оклюзії є недостатнім. При плануванні ортодонтичного лікування необхідно враховувати функціональний стан зубо-щелепної ділянки, баланс активності жувальних м'язів, співвідношення елементів СНЩС та їх взаємозв'язок зі станом інших органів і систем

У підлітковому періоді у дівчат формуються репродуктивна система, конституційний фенотип, відмічаються найбільш високі темпи приросту довжини і маси тіла, відбувається максимальне накопичення кісткової маси. Порушення нейрогуморальної регуляції та становлення репродуктивної системи сприяють гальмуванню процесів остеосинтезу в кістковій тканині і наступній мінералізації, що може призводити до недостатнього розвитку

альвеолярної кістки щелеп, виникненню зубо-щелепно-лицьових аномалій, патології прикусу.

Проте до теперішнього часу залишається не вивченим питання, присвячене особливостям діагностики та підвищенню ефективності зубо-щелепних аномалій у дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи. Саме вивченню цієї актуальної проблеми і присвячена наукова робота.

Зв'язок дисертаційної роботи з державними чи галузевими науковими програмами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до плану науково-дослідної роботи кафедри ортодонції Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» МОЗ України (м. Полтава) «Обґрунтування методів профілактики та лікування пацієнтів із зубо-щелепними аномаліями в залежності від їх конституціонального типу та фізичного розвитку» (державний реєстраційний №0113U003715).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих у роботі. Дослідження проведені на належному науково-методичному рівні, застосовані методи відповідають поставленим задачам. Кількість обстежених і пролікованих пацієнтів є достатньою для проведення статистичного аналізу, формулювання висновків і рекомендацій.

Автор послідовно наводить опис результатів клінічних та спеціальних досліджень, за якими було встановлено, що у дівчат із порушенням формування репродуктивної системи відмічається відставання фізичного розвитку, затримка стадій скелетної зрілості шийних хребців, зниження мінеральної щільності кісткової тканини. На основі проведених досліджень встановлені морфо-функціональні особливості зубо-щелепної ділянки дівчат основної групи, які необхідно враховувати у плануванні ортодонтичного лікування даної категорії пацієнтів.

За темою дисертаційної роботи опубліковано: 24 наукові праці, з них 2 статті у наукових фахових виданнях зарубіжних держав, 7 – у вітчизняних

наукових фахових виданнях, затверджених МОН України. Отримані 3 патенти України на корисну модель, оформлені 2 інформаційних листи і 1 нововведення та опубліковані 8 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій. Основні положення дисертації оприлюднені на достатній кількості Всеукраїнських та міжнародних конгресах та науково-практичних конференціях.

Достовірність положень та висновків роботи. Методи дослідження, застосовані автором, статистична обробка результатів цілком відповідають меті та задачам дослідження та дали змогу отримати нові наукові факти та дати їм оцінку. Сформульовані у роботі А.В. Ляховської положення та висновки є достовірними та обґрунтованими, оскільки базуються на достатньому фактичному матеріалі і логічно випливають з отриманих даних.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна роботи, перш за все, полягає у розробці і клінічному та функціональному обґрунтуванні способу оптимізації ортодонтичного лікування дівчат підліткового віку із порушенням формування репродуктивної системи, який полягає у проведенні додаткового етапу – корекції функціональних порушень зубо-щелепної ділянки.

У проведеному дослідженні отримані нові наукові дані про особливості морфо-функціонального стану зубо-щелепної ділянки у дівчат із порушенням формування репродуктивної системи. За допомогою біометричного методу дослідження ретельно вивчені розміри зубних рядів верхньої і нижньої щелепи у сагітальному та трансверзальному напрямках, визначена недостатність місця для аномалій розташування зубів. Науково обґрунтована невідповідність стадій формування коренів зубів стадіям скелетної зрілості у дівчат основної групи.

У роботі систематизовані дані про фізичний розвиток дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи. У дослідженні особливу увагу звертали на стан кісткової тканини, який вивчали за допомогою ультразвукової денситометрії та бокової телерентгенограми голови та шиї.

Так, автором вперше встановлене зниження мінеральної щільності кісткової тканини і відставання стадій скелетної зрілості у порівнянні із підлітками контрольної групи.

У роботі розроблений новий спосіб лікування дисфункції СНЩС, який передбачає функціональну корекцію за допомогою запропонованого пристрою – оклюзійної капи, що дозволяє досягнути фізіологічного балансу жувальних м'язів та покращити результати ортодонтичного лікування. Контроль за ефективністю проведеного лікування здійснений за допомогою електроміографії жувальних м'язів, яка об'єктивно оцінює функціональний стан зубо-щелепної системи.

Теоретичне і практичне і значення отриманих результатів.

Дисертаційна робота А.В. Ляховської має вагому практичну цінність, що полягає у всебічній систематизації та оптимізації етапів ортодонтичного лікування дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи. Розроблені та впроваджені в практичну діяльність власні та вдосконалені методи діагностики і функціональної корекції зубо-щелепної ділянки. Ретельно вивчені особливості стану прикусу, зубних рядів, формування зубів, позиції третіх молярів, розмірів і співвідношення компонентів, що дозволяє на основі отриманих даних визначити оптимальну тактику надання ортодонтичної допомоги.

Розроблений індекс визначення потреби в ортодонтичному лікуванні дає змогу ретельно оцінити тяжкість патології з урахуванням загально-соматичного стану пацієнток та функціонування зубо-щелепної системи і визначити оптимальний план лікування.

Запропонований та впроваджений у практику спосіб корекції функціональних порушень зубо-щелепної ділянки дозволяє розширити можливості ортодонтичного лікування зубо-щелепних аномалій, які супроводжуються клінічними проявами симптомів дисфункції СНЩС у дівчат підліткового віку.

Запропоновані автором інновації підтверджені 3 патентами України і впроваджені в практику ряду профільних лікувальних установ країни, та у навчальний процес медичних ВУЗів України, на до-, і післядипломному рівнях.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та ідентичність змісту автореферату основним положенням дисертації. Дисертаційна робота аспірантки А.В. Ляховської викладена українською мовою на 186 сторінках комп'ютерного тексту і складається із вступу, розділів «Огляду літератури», «Об'єкти та методи дослідження», трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, який містить 226 посилань (113 – кирилицею та 113 – латиницею). Робота добре ілюстрована, включає 35 таблиць і 59 малюнків, оформлена відповідно до вимог МОН України до дисертацій.

У *вступі* автор обґрунтовано доводить актуальність теми дослідження, формулює його мету – поліпшення ефективності діагностики та ортодонтчного лікування зубо-щелепних аномалій у дівчат із порушенням формування репродуктивної системи на підставі аналізу клініко-функціонального стану зубо-щелепної ділянки і використання оптимальної ортодонтчної конструкції, для поетапної реалізації якої визначає 5 задач.

У *розділі “Огляд літератури”* дисертантка на підставі всебічного вивчення і систематизації сучасних літературних даних проводить аналіз проблем діагностики стану зубо-щелепної ділянки та ортодонтчного лікування зубо-щелепних аномалій з оглядом на особливості фізичного розвитку і статевого дозрівання дівчат-підлітків. Виявляє підвищення поширеності симптомів дисфункції СНЩС у підлітковому віці, виділяє можливі причини їх виникнення, вказує на невирішені питання щодо їх діагностики та лікування. Розділ складається із 3 підрозділів, викладений на 24 сторінці, що не перевищує 20% від загального обсягу дисертації.

У другому розділі *“Об’єкти і методи дослідження”* наведена характеристика досліджуваної вибірки пацієнтів: основну групу склали 32 дівчини-підлітки 12-17 років із порушенням формування репродуктивної системи, контрольну групу – 25 дівчат, співставимих за віком, які були соматично здорові із регулярним менструальним циклом. У 4 підрозділах даного розділу описані методики проведення клінічного обстеження та спеціальних методів дослідження. За допомогою антропометричного, ультразвукового (денситометрія), рентгенологічного методів з’ясовані особливості фізичного статусу та стану кісткової тканини у дівчат-підлітків. Оцінка розмірів зубних рядів та їх співвідношення проводилася з використанням біометричного аналізу контрольних-діагностичних моделей. За допомогою ортопантомограми автор встановлювала ступінь формування коренів зубів та зародків третіх молярів, їх позицію та вірогідність прорізування, вимірювала розміри компонентів суглобу, їх співвідношення. Цефалометричний аналіз дав змогу провести оцінку скелетного класу аномалій прикусу, типу росту та положення фронтальних зубів верхньої і нижньої щелепи. Функціонування зубо-щелепної ділянки оцінена за допомогою електроміографії жувальних м’язів та проведення постурологічних проб.

У роботі використані як фундаментальні методи досліджень для планування ортодонтичного лікування, так і новітні методи. Отримані результати піддавалися ретельній статистичній обробці як кількісних, так і якісних показників за критеріями Стюдента та Манна-Уїтні, встановлення кореляційних зв’язків за критеріями Пірсона та Кендела, що доводять достовірність одержаних даних.

Третій розділ “Особливості фізичного розвитку дівчат підліткового віку” присвячений вивченню особливостей конституційного типу, індексу маси тіла, стану кісткової тканини та скелетної зрілості у дівчат із порушенням формування репродуктивної системи. Автор встановила, що у 90,6% дівчат із порушенням формування репродуктивної системи мінеральна

щільність кісткової тканини була зниженою, причому у 56,3% осіб зустрічалася остеопенія різних ступенів тяжкості, на відміну від фізіологічних показників у підлітків контрольної групи. Стадії скелетної зрілості шийних хребців відставали в середньому на 1 рік і не відповідали віку та фазам пубертатного росту, що є важливими даними для планування ортодонтичного лікування. Розділ складається із 2 підрозділів, викладений на 13 сторінках, ілюстрований протоколами денситометричного обстеження.

У четвертому розділі "Стан зубо-щелепної ділянки дівчат підліткового віку із порушенням формування репродуктивної системи" наведені результати клінічного обстеження, у якому виявлені зубо-щелепні аномалії у всіх дівчат основної групи, які у 92,8% спостережень супроводжувалися клінічними проявами симптомів дисфункції СНЦС. Високий та дуже високий ступінь потреби в ортодонтиному лікуванні відмічений у 40,6% підлітків основної групи. У порівнянні із дівчатами контрольної групи при біометричному аналізі контрольних-діагностичних моделей щелеп у дівчат із порушенням формування репродуктивної системи встановлена достовірно більша величина недостатності місця, звуження зубних рядів, порушення співвідношення розмірів фронтальних ділянок зубних дуг верхньої та нижньої щелеп. При аналізі ортопантомограми автором виявлені недостатність формування міжальвеолярних перегородок, більш горизонтальний нахил зародків третіх молярів, зниження у середньому на 20% вірогідності їх прорізування у дівчат основної групи. Аспірантом отримані дані, які підтверджують невідповідність стадій формування коренів зубів стадіям зрілості шийних хребців у осіб основної групи.

Автором проведений аналіз біоелектричної активності жувальних м'язів за показниками середньої, максимальної амплітуди та поверхні скорочень у дівчат досліджуваних груп. Встановлено, що у всіх дівчат-підлітків основної групи активність скроневих і жувальних м'язів була підвищеною та асиметричною, що доводить порушення функціонального балансу зубо-щелепної ділянки та необхідність корекції виявлених порушень

при ортодонтичному лікуванні зубо-щелепних аномалій у такої категорії дівчат. Наведені у графічній схемі корелятивні зв'язки у підрозділі 4.3 достовірно підтверджують взаємопов'язаність показників фізичного розвитку та стану зубо-щелепної ділянки у дівчат обох груп.

П'ятий розділ “Оптимізація ортодонтичного лікування дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи” присвячений дослідженню ефективності запропонованого автором додаткового етапу ортодонтичного лікування – корекції виявлених функціональних порушень зубо-щелепної ділянки. У розділі описаний спосіб лікування дисфункції СНЩС за допомогою розробленої оклюзійної капи та наведені і проаналізовані результати електроміографії жувальних м'язів під час його застосування через 1, 3 і 6 місяців. Отримані дані у повній мірі доводять ефективність функціональної корекції, про що свідчить досягнення функціонального балансу жувальних м'язів. Розділ складається із 2 підрозділів, викладений на 28 сторінках, ілюстрований 29 рисунками та 7 таблицями.

У розділі *“Аналіз та узагальнення результатів дослідження”* систематизовані та узагальнені отримані дані, проведені співставлення із даними інших дослідників. Розділ написаний логічно, його зміст відображає основні результати проведених досліджень, які направлені на оптимізацію ортодонтичного лікування зубо-щелепних аномалій та дисфункції СНЩС у дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи.

Висновків п'ять, всі вони відповідають поставленій меті та задачам роботи і логічно випливають з проведених досліджень.

В *практичних рекомендаціях* наведені практичні розробки, ефективність яких підтверджена в ході проведених досліджень.

Список використаних джерел оформлений відповідно до вимог, що ставляться, і, здебільшого, містить наукові публікації останніх років, які відповідають тематиці проведеного дослідження.

Автореферат дисертації за структурою і змістом повністю відповідає тексту дисертації. Побудований методично правильно, послідовно, написаний грамотно, з додержанням вимог до оформлення.

Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту та оформлення.

При рецензуванні роботи суттєвих недоліків не виявлено, проте, є деякі зауваження:

1. Багаточисельні рисунки із 4 і 5 розділів можна було б помістити у додатках до тексту дисертації.

2. Контрольні дослідження електроміографії жувальних м'язів під час лікування оклюзійною капою достатньо було б проводити через 3 і 6 місяців.

3. У дисертації зустрічаються окремі орфографічні та стилістичні помилки.

4. У таблиці 4.1 бажано було б розшифрувати комбіновані аномалії прикусу із зазначенням у вертикальній і трансверзальній площинах.

Зауваження не є принциповими, не знижують її науково-практичну цінність і не впливають на загальну позитивну оцінку.

Крім того, в плані дискусії виникають декілька запитань до дисертанта:

1. Чому Ви пропонуєте проводити корекцію виявлених функціональних порушень оклюзійною капою на верхню щелепу, а не на нижню?

2. Як Ви вважаєте, чи можливо починати проводити наступний етап ортодонтичного лікування вже через 3 місяці після досягнення покращення результатів функціональної корекції?

3. Чим Ви пояснюєте покращання результатів постурологічних проб у процесі проведення корекції функціональних порушень зубо-щелепної ділянки?

Відповідність дисертації вимогам, які пред'являють до наукового ступеню кандидата медичних наук. Дисертація А.В. Ляховської «Клініко-функціональне обґрунтування оптимізації ортодонтичного лікування дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи» є завершеною

науковою працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукову задачу підвищення ефективності діагностики та ортодонтичного лікування зубо-щелепних аномалій у дівчат із порушенням формування репродуктивної системи. Робота включає наукові положення, що раніше не виносилися на захист. Висновки, рекомендації достатньо аргументовані, методи досліджень сучасні, інформативні, їх вибір відповідає задачам дослідження.

Таким чином, за актуальністю теми, методичним рівнем її розробки, новизною та практичним значенням отриманих результатів дисертаційна робота «Клініко-функціональне обґрунтування оптимізації ортодонтичного лікування дівчат-підлітків із порушенням формування репродуктивної системи» відповідає вимогам пункту 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 10.08.2015 року), що висувуються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а її автор Ляховська Анастасія Віталіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Завідувач кафедри ортодонтії

Національної медичної академії післядипломної

освіти імені П.Л. Шупика МОЗ України

заслужений лікар України,

доктор медичних наук, професор

М.С. Дрогомирецька
М.С. Дрогомирецька
СЕКРЕТАР